

PAGINI LITERARE

22 OCT 2019

25 JUN 1973

PAGINI LITERARE

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET.

ABONAMENTUL: PE UN AN 20 COR.
PE 1/2 AN 10 COR.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE:
PE UN AN 24 COR.
PE 1/2 AN 12 COR.

REDACTOR:

VICTOR STANCIU.

REDACȚIA: ARAD, STRADA TELEKY
NUMĂRUL 27-28.

ADMINISTRAȚIA: „PAGINI LITERARE”
ARAD, STRADA ZRI-
NYI NUMĂRUL 1A.

„Cum am început a scrie“.

— Cu prilejul morții lui N. Gane. —

De câte ori nu auzi întrebarea Anei din romanul „Dan” al lui Vlahuță; de câteori lumea nu încearcă să-și dea seama: cum de X și Y scrie așa de bine, și eu n'am încercat niciodată?

Întrebarea e așa de ispititoare și răspunsul e și mai ispititor! Cetești o povestire. (După lămurirea *savantă* a unui Academician român, cea dintâi e lungă iar cea din urmă scurtă! E bine să se noteze acest lucru, pe care scriitorul acestor rânduri nu l-a aflat, decât după ce a fost respins de la dela fărâma unui premiu divizibil al Academiei pe motivul, că lucrările lui sunt mult posibil!)

Repet cetești o povestire și totul ți-se pare așa de clar, așa de limpede, recunoști, printre rânduri, emoții ce te-au sgu-duit, situații, prin cari te-ai strecorat singur, și îți zici atunci: ce ușor e să scrii! Iai condeiul în mână, te așezi la birou și spui cu glas răspicat: Am să scriu o povestire, ca să fie mai scurtă!

Și scrii —

Și după ce ai umplut, cu multă trudă, o filă, îți dai încetul cu încetul seama, că lucrul nu e așa de ușor, cum ți-l închipuiai, și că o povestire nu se poate scrie cu aceeași precizie, cu care ai redactat un proces verbal.

Atunci spui, cu oarecare îndârjire: totul e chestie de deprindere. O să mai murdăresc eu zece, douăzeci de file, poate și mai multe, pe urmă tot o să isbutesc.

Într'adevăr speța aceasta de scriitori — făcuți, iar nu născuți — se află la toate neamurile, și nu arare isbutesc a se cocoța destul de sus, făcându-și drum cu coatele, la caz de nevoie...

Dar nu aceștia sunt scriitorii adevărați!

* * *

Luxul de a te pune la birou și a zice: „am să scriu e nuvelă sau o piesă dramatică” pot permite uneori — ce e drept — și scriitorii de talent.

Dar operele aceste nu vor purta pecetea nemuririi și dochiul ager al criticului va desluși, cu desamăgire, cusătură de ață, cu care e tivită opera măiastră.

Și acest lux ți-l poți permite numai târziu — după ce ai trecut prin botezul artei, când lanca s'a obișnuit să ia de bani buni tot ce ai scris pe hârtie.

Dar nu judecata ei e hotăritoare, ci a celor ce nu se lasă fascinați de succese efemere, nici de strălucirea literaților consacrați, căci și aceștia au clipele lor de somnolență: „Quandoque bonus dormitat Homerus“...

* * *

Dar toate aceste sunt digresioni, mai mult sau mai puțin inutile.

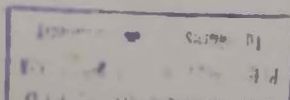
Titlul acestui articol privește pe scriitorii tineri.

(Să precizăm: înțeleg scriitorii începători, căci sunt destui scriitori tineri, cari sunt mai „grozavi” decât cei mai de seamă bărbați de litere.)

Nicolae Gane, regretatul scriitor moldovean, într'un volum al său,^{*)} povestește așa de clar, cum a luat condeiul în mână.

După o muncă literară de aproape patru decenii, („povestea înscriserii mele cu arta, acum 37 ani”) novelistul moldovean își dă seama, cum a început a scrie, constatând:

^{*)} N. Gane: *Păcate mărlurisite*. Iași, 1904. pag. 249 și urm. Toate citatele sunt luate din aceasta nuvelă.

„drept să spun, mă mir eu însumi, cum am avut răgaz, să înegresc atâta hârtie, când știut este, că munca intelectuală cere în primul loc *un deplin repaos sufletesc*, lucru de care rareori m'am bucurat“.

Cum început a serie Gane ?

Povestea se începe — s'ar putea altfel? — cu o dragoste de un romantism imposibil, cum sunt toate dragostile întâiei tinereți!

„Iubita“ era mai în vârstă, și urmând legii firești, atât de urgentă, s'a măritat, fără ca tână-

Toată lumea a trecut prin aceste dulci nimicuri ale copilăriei, ce trece în adolescență. Dar ea le uită cu ușurință, și abia sufletul sensibil al unui scriitor și le mai reamintește, după atâta amar de vreme, când grațiile iubitei de odinioară s'au preschimbat fără îndoiială în „niște frumoase și cucernice ruine“.

Scăpat odată din frigurile dragostei dintâi, tânărul Nicu s'a pus pe lucru, isprăvindu-și învățătura, ce se putea căpăta pe timpul acela în Iași.

Când dușmanul ne atacă cu gaze asfixiante, ne apărăm dar nu-i cedăm tranșeele.

ul înamorat să fi avut măcar prilejul a-i spune o vorbă... (Istoria se repetă, dragă cetitorule, binevoește a răsfoi arhivul amintirilor!)

Dar la vârsta de 16 ani, oricât de sfâșietoare ar fi decepția dragostei nenorocite, mângâierea își face mai ușor drum în inimă.

Chipul diafan al iubitei rămâne însă pentru totdeauna... ca o dulce vedenie ce luminează până târziu căpătâiul de noapte; „ca o poveste fantastică născută din pătura vremilor, care-mi redeșteaptă primele vibrații ale inimii mele feciorești“.

Literatura i-a întins mâna ocrotitoare, cu lectura ei bogată. Romane și tragedii franceze și germane îl distrează și-i deschid noi orizonturi de viață: Goethe, Schiller, Bernardin de St. Pierre, Dante, Tasso etc.

Tinerii impetuoși ai generației de azi ar fi asaltat toate redacțiile revistelor și ziarelor cu tânguirile amorului lor atât de precoce și atât de nenorocit. Nicu Gane nu semăna cu ei, sub acest raport: „Cu toate acestea nu am simțit nici un îndemn, de a-mi încerca și eu norocul cu condeii; sămânța ce primiam în

creer nu dădea roade afară. Nu ajunsesem încă la *plinul care trebuia să reverse*".

Am subliniat cuvintele din urmă în atenția deosebită a tinerilor scriitori, cari au deosebita lipsă de tact, de a fi, adese, impetuoși.

Nu grăbiți deci prea mult, prietenilor, cu scrisul; nu doriți să vedeți numaidecât în lumina tiparului tot ce ați înjghebat în clipele adorabil de inconștiente ale întâiei tinereți.

Adunați-vă mai întâiu o cât mai bogată comoară de cunoștințe, pe urmă, când veți

Scânteia a fost excursia la Brădețel, când Gane a scris cea dântâiu navelă a lui: „Fluerul lui Ștefan”.

O păstorită, ce păstea oile, i-a redeșteptat icoana iubitei din copilărie. Păstorita sta pe un trunchiu de copac „la malul unui lac limpede, în undele căruia se vedeau jucându-se păstravii, cânta doina din fluer, o doină așa de tristă, de par’că suspinau codrii”.

Și atunci...: „cântecul acela se schimbă într’un alt cântec, care îmi venia dela munți,

Aspectul câmpului de luptă în Polonia ostică.

Fot. Căp. Micu.

Câmpul de luptă de aslăzi nu seamănă cu cel desemnat în picturile secolului trecut. De multe ori nu vezi nimic deosebit și trebuie un ochiu exercitat, ca să știe că linia neagră din mijlocul tabloului este o trupă dușmană.

ajunge la *plinul*, ce trebuie să reverse, scrieți cu amândouă mâinile!

• •
•

Dovestitorul, în modestia lui, întrelasă a aminti condiția cea mai de căpetenie: *talentul*.

Îl *avea*, deci nici un zor nu era să se mândrească cu el; oamenii obișnuiesc să se mândrească, de obicei, cu ceace *nu au!*...

Lipsia numai scânteia, ca talentul să se manifeste, la început mai șovăelnic, apoi din ce în ce mai impunător.

dela văi, dela păduri, dela păraie; era *glasul naturii aievea*, pe care totdeauna îl auzisem, însă niciodată nu m'a pătruns, nu m'a sguđuit ca atunci. Mi-a deșteptat par'că un al șasălea simț, *mi-a dat intuiția nemărginirii*, — mi-a întredeschis un colț de lumină asupra *infinitalui*".

Și numai atunci a luat condeial în mână; atinsese *plinul*, ce trebuia să reverse.

Numai atunci să dați și voi scrisul vostru la tipar, tineri scriitori români de mare nădejde, când veți simți acel imperativ categoric de a scrie, luat de apa gândurilor.

Numai atunci, când — în dulcea legănare a sufletului aiurit — veți avea intuiția asupra unei a două lumi, „acelei din dărâptul lumii reale.”

Subiectul vine așa, fără veste, prin un impuls exterior, ca o comoțiune electrică, incolțește, crește întocmai ca copilul în sânul mamei, apoi naște dela sine, sub forma unui op literar „mai frumos sau mai slăt, mai interesant sau mai banal, după-cum mă pricepeam și eu să-l împodobesc, pentru noua viață a tiparului.”

*
*
*

În schimb, tu încă mi-ai putea înșira, fără cea mai mică efortare, un registru de nulități și diletanți, cari prin anume tertipuri au reușit să se cocoteze în staluri înalte.

Gloria, ce înconjoară opera unui scriitor în viecea, poate fi adevărată — și atunci rămâne; dar foarte adese e falsă și artificială, și atunci se stinge brusc, ca un foc bengal...

Nu gloria să te călăuzească deci, prietene, nu gloria atât de strălucitoare și mincinoasă; ci gândul curat, că n'ai ascuns în pământ talantul, ce ți l-a încredințat Stăpânul a toate.

Capelă în tranșeul prim al bat. IV. Reg inf. 64.

Fot. I. Olariu.

Vei mai întreba, tinere, dacă aureola nemuririi are să împodobească negreșit pletele tale, măcar când vor fi întretesute de fire arginții?

Tot ce se poate.

S'au văzut destui autori de geniu (consultă-l pe bătrânul Omer, Shakespeare, și dacă vrei și pe Eminescu), cari au fost contestați în viecea, și unii din ei chiar și după moarte.

Aș putea întinde, prietene, un pomelnic întreg, infinit de lung, al bietilor autori de geniu contestați.

Adevărata valoare a unui scriitor e comoara ce o poartă în suflet.

Și comoara aceea nu pierde nimic din bogăția ei, fie că e admirată de o lume întreagă, fie că-și risipește singură belșugul reflectelor într'un mediu steril și neînțelegător.

Adevărata aureolă, adevărata răsplată o ai numai în clipele de inspirație, când simți, că o supra-omenească putere tainică poartă peste lucial hârtiei mâna ta de țărână.

„Totuș voiu avea mângăierea — incheie N. Gane — că în timpul urcării mele spre

astrul arzător și al recăderii pe prozaicul pământ voiu fi avut momente de *uitare a multor năcazuri*, ce amărăsc zilnic vicața omenească, și aceste momente pentru mine tot sunt un câștig.“

E o mângăiere și aceasta pentru orice talent!

Petronius.

Visiuni.

Pianul aiurează, și'ntr-o armonia
Preludiului o schimbă în plânșelul închis
Al gamelor minore, ce'n liniștea de vis
Iși spun ca o fanfară, prelung, melancolia...

Aș vrea să sting lumina atunci, ca un avar,
Ce-și lăinuește, lacom, brufalul său tezaur,
Ca să se'nalfe luna într'un decor de aur,
Cum în regești cavouri s'aprinde-un lămpadar.

Ne vom privi cu-atâta dorință împreună,
Ca Tristan și Isolde, sub cer de peruzele,
Când se iubeau sălbatic, iar razele de lună
Investmântau balconul în spumă de dantele.

În clipa-aceea capul ușor să ți-l înclin
Pentru-a gusta nebuna supremă înflorare,
Ce pierde în resignarea eternului suspin
Din agonia lungă, ce 'ncheie-o sărutare...

M. Pallade.

Seară.

Veghiază-acum narcise pe marginea de lac,
Ca o hlamidă-i seara ce s'a lăsat, și caldă;
Tăcerea moare 'n frunze, și umbrele lor fac,
Și'n pacea funerară a cerului opac:
Tumuluos, aripa, un liliac și-o scaldă.

Se împânzesc vedenii de negură, ușoare,
Alunecând pe-oglindea de apă, sompluoase,
Și'ntunecă paleta de vise blondul soare,
Punând în haina serii suprema lui culoare,
Și jocuri de reflexe pe mâinile-ți frumoase.

Amurgul lăncezește cu para lui bolnavă,
Cum sufere-o femeie, pierdulă sub un arc
De roze, ce respiră parfum și dor în slavă...
Iar simfonia nopței, cu nota-i tristă, gravă,
Și-a început preludiul indefinit în parc.

M. Pallade.

Sonet.

Sonorități, imagini adunate
În suflet, voi divine-alcătui
Ce m'ați robit cu vecinice — amăgiri,
V-am exilat în șire parfumate.

Legenda 'nfrigeratelor priviri
Am prins-o 'n strofe grele de-aromate,
Și ca'ntr'o urnă-apoi v-am pus pe toate
Sub mistica iubirei străjuiri.

Ci, într'o clipă numai, n'a fost alla
Am înțeles ce'ntrezăream de mult:
Și ca'n bazalt te-am cizelat cu dalta!

De-atunci poemul s'a schimbat în cult:
Ca'ntr'un altar reviu pe sub înalta
Cupolă-a a reveriei, să-l ascult...

M. Pallade.

Cântece.

I.

Dorule, tovarăș veșnic
Sufetelor stingherite,
Sol, ce sfărâmi depărtarea
Cu-aripile oțelite,

Du-te repede acolo,
Unde-un fir cald, scump mă leagă
Și sărută lung, fierbinte
Tâmpla-i palidă și dragă...

II.

Iar îmi vine dor de ducă...
Cum m'aș duce de departe,
Unde nu-i nici drum, nici vreme
Și nici gândul nu străbate...

Mi-ar fi drag să simt pustial
Necuprins cum mă 'nfășoară...
Poate-acolo-aș fi „acasă“
— Moarte, suflu-ți mă 'nfioară!...

R. Cetină.

Speranța.

De săptămâni întregi nu mai vorbea cu nime. Trăia ca o ființă necuvântătoare, fără să știe că trăește. Privia cu ochi prostiți în lumea, care pentru ea nu mai avea nici o țintă. Puterea ei de viață scăzu treptat la moartea celor doi fii, dar când căzu și al treilea izbit de un glonț în piept, puterea ei de viață se frânse de tot. Gândul că Niculiță va veni acasă o mai ținu doar în rândul oamenilor dela moartea lui Petru și Vasile.

trebuia să-i mințească, să-i spună că se vor întâlni undeva cu un tânăr sosit de pe câmpul de luptă, care știa unele amănunte în legătură cu moartea lui Niculiță. Deși o înșela în fiecare săptămână, bătrâna tot se lăsa biruită, când fata-i venia cu astfel de vești.

Plimbarea o făcea însă ca și o moartă: nimic nu vedea, nimic nu auzia. Și totuș suferia cumplit ieșind între oameni.

Mișcarea, viața din jurul său o răniau adânc, deși simția că nici un înțeles n'a mai rămas în lume, nici o țintă.

Instrucția suboficierilor.

Subloc. *Isidor Tătariu* contabil al băncii populare din Caransebeș instruește suboficierii de sub conducerea D-Sale.

Cunoscuții o priviau cu teamă și nu puteau să-i vorbească. Nici n'o puteau întâlni decât foarte rar, la brațul unei fete care o târa, palidă și mută de durere. Nu-i plăcea să iese la plimbare, însă doctorul îi porunci domnișoarei Vălean să miște toate pietrele, să se folosească de toate mijloacele, ca mamă-sa să poată face în fiecare zi o plimbare cât de lungă. În fiecare zi! Era ușor de poruncit! Pe lângă toată dragostea ce-i purta, domnișoarei Vălean abia-i reușia să o ducă odată pe săptămână la plimbare pe doamna Eugenia. Și chiar atunci

Aștepta, în fiecare zi, cu sete adâncă, noaptea. Cu ochii închiși, în liniștea atotstăpânitoare, vedea, de-un șir întreg de nopți acum, de când muri și Niculiță, acelaș tablou: un nemărginit deșert cu nisipul negru, peste care nici un ceriu nu lumina, pe care nici o zare nu-l îmbrățișa, ci se întindea mort în toate părțile, în infinit. Nu-și putea da seama dacă e trează sau visează, dar pe acest deșert imens se odihnia sufletul ei zdrobit. Se părea că în neștire soarbe din cuprinsul lui, cu mult nesaț, moartea. Nici o licărire de stea deasupra, nici un firicel verde

dedesubt, nici o adiere de vânt între deșertul negru și nimicul de deasupra, nici un semn de viață! Cum se odihnia sufletul ei în brațele morții, singura țintă ce-i mai rămăsese vieții!

Dar într-o noapte ochii ei se deschiseră măriți de spaimă. În mijlocul deșertului văzu un luger verde de stejar. Tânăr și plăpând, cu foile delicate, proaspete, străjuia verde, se înălțase binișor dela pământ, în mijlocul negrului pustiu. Cu ochii deschiși bătrâna vedea mlădița, cu ei închiși o vedea iarăș în acelaș loc. Sufletul i-se umplu de ură: nu putea suferi verdeața

repetă acelaș lucru. Inșă mlădița și după-ce a zecea oară fu tăiată, răsări din nou și creșcu la aceeaș înălțime.

— „O să-ți fac eu apa“ zise bătrâna pornind cu furie a unsprezecea oară, cu toporul ridicat. După ce reteză mlădița, rămase nemișcată în acelaș loc, hotărîtă s'o atingă cu fierul îndată ce se va mai înălța din negrul nisip. Nu avu putere să izbească atât de repede cum se înălța lugerul tot mereu din pământ.

„Trebuie să-i scot rădăcinile“ își zise fe-

**Darnici domni erau pe vremuri cântă clopotele Putnei.
Darnici domni mai sunt și astăzi cântă cele din Chizeni.**

Fot. dr. Sever Dan.

Chizeni este un sat în centrul moșiei D-lui Dr. Teodor Mihali. Biserica nouă din deal este ridicată de dl și d-na Dr. T. Mihali.

aceea, cum nu putea suferi nici un semn de viață. Ea, care nu luase săcurea în mână niciodată, acum o apucă repede, o strânse cu putere și porni cu o vijelie spre mlădița de stejar, care lumina dulce din frunzele fragede. Ajunse într-o clipă lângă ea și, dintr-o izbitoră de topor, o răpuse.

Mulțumită se întoarce și într-o clipă fu iarăș în așternut. Dar când privirea ei căzu pe necuprinsul pustiu, acelaș luger verde de stejar lumina dulce în mijlocul nisipului negru. Bătrâna luă din nou săcurea și porni, și de zece ori

meea înspăimântată. Luă o lopată și începu să sape. Dar nisipul cel negru era mai vârtos ca fierul.

Un murmur surd se împânzi de-asupra ei, deasupra întregului deșert. Glasuri aspre, neînțelese, se auziau din când în când. Până se uită în sus, înainte în nemărginire, lugerul creșcu din nou, acum mai înalt decât bătrâna, și susura tainic din frunzele tinere. Părea că vrea să spună ceva, și din susurul său în curând se infiripară cuvinte omenești. Bătrâna auzi și rămase mută de mirare. Nu știa cine vorbește,

și văzând vlăstarul mare, ridică din nou săcurea.

— „În zadar te ostenești“ se auzi limpede din frunzișul tânărului stejar.

— „În zadar?“

— „Da. Nu vezi că eu răsar și creș mereu?“

— „Văd și nu pricep.“

— „Și încă din ce pământ! Ai văzut cât e de vârtos? Nu mă poți stârpi!“

— „Cine ești tu?“

— „Sunt Speranța.“

pentru ce se uită mamă-sa la ea cu atâta stăruință. De săptămâni întregi n'a mai privit-o în ochi, nu i-a mai vorbit decât două-trei cuvinte.

Bătrâna se apropie de fată și începu s'o mângâie cu mâna pe părul auriu. „Copila mea,“ șopti încet, gemând „Copila mea!“ Și un plâns adânc începu s'o zgudue. Acum plângea întâia oară dela moartea celui de-al treilea ficior. Din când în când conținea din plâns și privia cu negrăită dragoste la fată. Atunci fața ei brăzdată de suferință se lumina ca la o sfântă: toată iubirea, toată nădejdea ei de mamă se

După front. Vacile „fibililor“.

Fot. preot militar G. Rus.

Bătrâna se trezi în așternutul său și acelaș pustiu se deschidea înaintea sa. Vlăstarul de stejar veghea la locul lui. În sufletul ei nu mai era mânie, ci o întristare adâncă îl învăluia. Nădejdea! Ce să mai caute în lume nădejdea? Dac'ar fi trăit ficiorii ei! O, da, atunci! A' lor, a ei era vicața, viitorul!

Dimineața se sculă mai obosită ca de obicei, și, cât ce-și zări, fata simți mireasma vlăstarului de stejar, pe care voi azi noapte să-l răpună. Domnișoara Vălean nu putea pricepe

concentra acum în copila sa, viitorul, vicața ei. Rar, o umbră de gând îi trecea prin cap: Putea-va da vicață visurilor sale, o femece?

...În noaptea următoare pustiu dispăruse. În locul lui o câmpie nemărginită, plină de tinere vlăstare de stejar, scăldată în lumină dulce, stăpâna în infinit.

I. Agârbicean.

Sunt încă tânăr, tristo...

Sunt încă tânăr, tristo, și poate te-oiu uita,
Când vei rămâne 'n noapte, departe'n urma mea..

Sunt tânăr, tristo, încă,

Și setea mea adâncă

De alte zări, de lucruri și de senzații noi,

Mări-va depărtarea barbară între noi,

Și nu-mi va da popasuri pe lume; undeva ...

.....
Va crește depărtarea barbară 'n urma mea ...

Și poate te-oiu uita ...

Nu vezi, sunt tânăr încă! ...

În craniu-mi ca 'ntr'o stâncă,

Pe care crește iarbă de-o sevă blestemată,

Fierb răsvrători de fier,

Ce bârfitoare cer

Noui forme să închidă

Gândirea mea schiloada, ne bună și avidă,

Ce din lumini de soare și besnă de cavou,

Sfîndând orișice lege,

Vrea crudă să se 'nchege,

Intr'un vesmânt puternic și umitor de nou ...

Sunt încă tânăr, tristo, și poate te-oiu uita,

Cum am uitat pe-atâtea, rămase 'n calea mea,

În leneviri bolnave ori suferințe grele,

Pe străzile noptate ale iubirii mele,

Pe străzile pustii

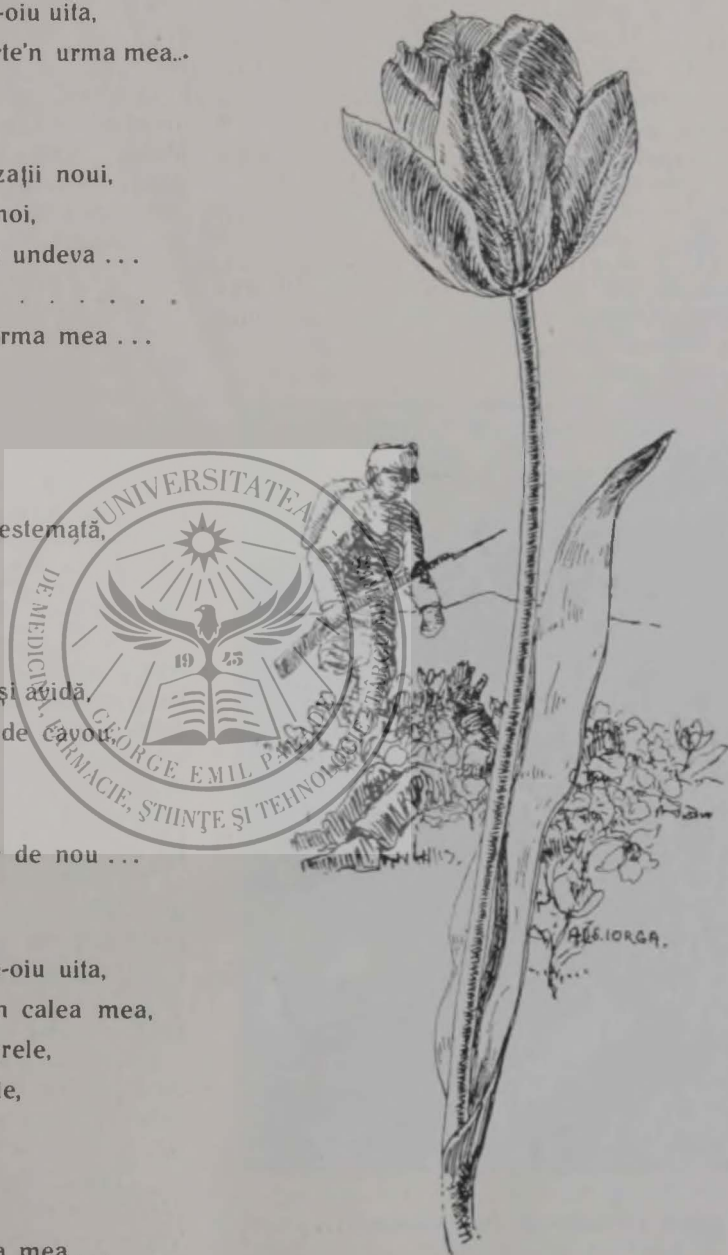
Și la răscruci de veci,

Prin praf și gloduri reci,

La stînga și la dreapta și înapoia mea ...

.....
Sunt tânăr încă, tristo, și poate te-oiu uita ...

A. Cotruș.

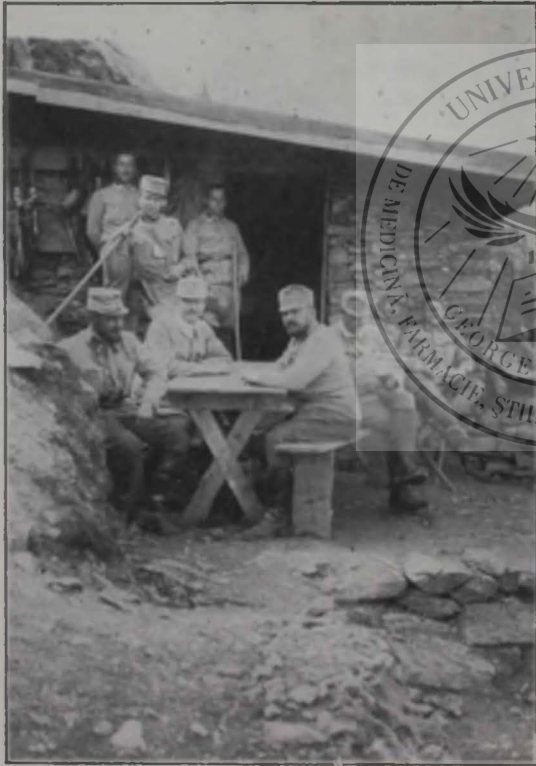

Drum greu.

Greu e drumul apucat de Mărina, cu inima friptă de durere și cu o licărire de nădejde sănătoasă. Departe de sat, în pădurea ce se întinde peste al treilea munte, ascuns în umbra fagilor, drumul o duce la izvorul cu apa tămăduitoare, cu crucea de lemn ridicată din bătrâni de vreun suflet milostiv.

S'a dus și dorul Mărinei între cei dintâi plecați lăsând-o cu vorbe de credință la rămas bun. Se încrede'n el ca'n lumina ochilor. Și totuși, îndoieli și frică o cuprind, de trei luni trecute și mai bine nu i-a scris carte.

Să ști că prin foc și apă de-ar trebui să trec mă gândesc la tine tu să mă aștepti cu credință și bun e Domnul să m'aducă viu.

Cât de puțin pretențioși sunt oamenii!...

(Locuințe în vârful munților.)

Și-i venia carte 'n fiecare săptămână. Din săptămâna albă însă nu i-a mai văzut scrisul.

Și a apucat drumul greu ce duce la izvorul cu apa făcătoare de minuni, apa care-aduce noroc și leac la casă. În Vinerea mare — așa știa dela bunica — apa-i și mai cu leac ca'n alte zile de peste an.

Cireșii's albiți pe coastele ce împrejmuesc satul cât dai să vezi cu ochii și 'ncepuseră să-și scuture cu

binisorul fulgii mărunți. Trecu cărările umblate și nădejdea 'n suflet n'o slăbia.

Mi-a spus doar că mi-e credincios, și-mi scrie să știe că trece prin foc și apă. De trei luni trecute, nici o veste dela el. O fi rănit, D-ne ferește o fi... Nu da să isprăvească gândul, se cutremură și-și face cruce. Țm să duc apă din izvor în ulciorul nou-nouț, să mă spăl cu ea și-am să aprind o luminiță de ceară la iconița cu chipul Maicei Domnului de lângă pat, voiu împodobi-o cu călăpăr și dumbravnic, care, cules în săptămâna Floriilor, aduce noroc în casă.

Din umbra fagilor își umple Mărina mânilor cu frunzele mirositoare și odihnește la crucea dela izvor. Și-i singură cu gândul dus departe pe plaiurile streine, unde-l cată pe cel de care se leagă cu credință și care-a lăsat-o cu vorbe bune. Trecuse trei luni de când nu-mi scrie carte, ca mâni însă va veni, știu bine că vine... Mângăierea fiecărei zile, de-atâta amar de vreme.

Deodată tresare buimăcită, ca o isbucnire de nădejde senină, așteptată, par'că aude-un glas de cuc. Cel dintâi în ast an. Cucule, cucule drăguțule... și de zăpăcită, ce-i, nu știe ce să-l întrebe? Când vine, câte zile trec până să-mi de-a veste că trăiește, zile, săptămâni... luni... cucule, cucule, câte zile-mi dai?

Și da să urmărească glasul cucului nepăsător, care-și spune cântul, dorul în limba lui măiastră, Nu mai taie cucul și spune, spune, glas pustiu de desnădejde.

Nu mai vrea s'asculte Mărina răspuns la gândul unde dor și pleacă zdrobită de gândul neîncrederii care-i roade sufletul. Pornește pe cărare în jos. Își duce abătută ulciorul nou-nouț cu apa leucitoare și 'n mână strânge călăpărul și dumbravnicul cules din umbra fagilor. Trecu două coline și s'apropie de coastele presărate cu florile albe de cireș aurite 'n soarele ce scapătă. Cântecul cucului o urmărește de departe, glas pustiu ce-i sună ca un ecou de desnădejde și neîncredere.

Țm să aprind o luminiță de ceară la iconița dela pat și-o împodobesc cu călăpăr și dumbravnic, cules din preajma crucii dela izvor, și apa leucitoare aduce noroc și bine la casă...

Din ce s'apropie de sat, nădejdea, tovarășa dela plecare se pierde și se scutură ca floarea de cireș. Trecu pe drumul greu plin de gllii și mărăcini, și nu bagă de seamă că-și rupe poalele-n spinii tufelor din marginea de drum.

O urmărește cântecul cucului, ca un ecou, glas al neîncrederii...

I. Furtună.

CRONICA.

Hipnoza și răboiul.

Frânt cum eram, am ațipit. În jurul meu continua gălăgia veselă, — copiii nu respectă nici astfel de clipe. Auziam tot ce se petrecea...; dar zadarnic încercai să-mi deschid ochii, pleoapele îi apăsau ca plumbul; zadarnic încercai să vorbesc, gura mi-era par'că încleștată; mi-se păru dela o vreme, că mi-a succes să fac cel puțin cu mâinile o mișcare, dar am aflat mai apoi că de fapt nici nu m'am clintit... Nu vedeam, nu mă puteam mișca și totuș... auziam.

Trecând în somnul adânc nu te mai poți urmări, afli însă, că nici auzul nu e mai credincios decât celelalte simțuri. Dar nici nu ne părăsesc cu necredință, cum s'ar părea, pentrucă b. o. o lumină intensivă, o detunătură fac să tresari și din somnul cel mai greu, ceea ce arată, că simțurile stau de pază, lucrează cu energie (sensibilitate) micșorată, reagând numai la impresii mai puternice. Și dacă simțurile — portile sufletului — nu sunt încuiate, visele dovedesc că sufletul nu poate sta neactiv. Nu lucrează însă în somn nici el așa de ordonat, sub control ca 'n starea de veghe, pentrucă întreg sistemul nervos pierde din sensibilitate.

Să nu credeți, că sufletul nu are lipsă de control! Are doar o familie număroasă, neînchipuit de spornică. Și reprezentările, acești copii sburdălnici și hoinari ai sufletului, îndată ce nu mai au controlul, conducerea potrivită, o iau razna. Cine s'ar încumeta d. p. să sboare în stare trează fără aeroplan? În somn însă, nu cred să fie un singur cetitor, care să nu fi sburat baremi odată în viață, și încă depărtări enoche în câteva clipe... Cum se face asta?

Ca între oameni, e o tendință și între reprezentări, să se 'nalte unele asupra altora, să se arate mai puternice, să pară mai grozave decât celelalte. Și cum lipsește controlul selecționării valorilor, ca 'n orice lume mare ori mică, copiii acestia hoinari se bat în capete, se asociază și grupează apoi făr nici o înrudire sufletească, pentruca să înăbușească pe ceilalți. Unele reprezentări se ridică prin urmare în plina lumină a conștiinței, câtă vreme celelalte, mai slabe la moment, sunt nevoite să stea în umbră. Sau zicem, că 'n somn sufletul arată o tendință de disociere, contrar celei de asociere din starea de veghe. Depinde dela preocupările omului și dela stările fiziologice, cari reprezentări sunt mai intensive, biruitoare.

O întrebare simplă ne va introduce ușor în tainele hipnozei. Iat-o: Când adormim? Când suntem oboșiți. Dar bine, — vei gândi, iubite cetitorule — asta o știam și eu, doar e natural, să-ți recreiezi corpul, ca să aduni energie proaspătă pentru a doua zi. — Dar vezi, în aceeaș vreme un alt cetitor va râde șiret, că el doarme și când nu e frânt, după amiaza, numai din obișnuință. Și are dreptate, cum are dreptate și cel ce doarme de vreme lungă, de plictiseală. Morarul îți adoarme în tăcăitul monoton al morii, întocmai cum adoarme călătorul în tăcăitul monoton al roților dela tren, întrucât nu l-ar munci vreun gând. — E proverbial deja, să-i recomanzi celui ce suferă de insomnie

cartea lui X. Y., și în cele mai multe cazuri te pomești a doua zi, că respectivul vine să-ți mulțamească pentru „leacul admirabil”. Adecă cum, interesantă nu poate fi cartea lui X. Y., doar ar avea atunci efect tocmai contrar?! Atunci... să zicem, că e imposibilă ca stil; în cazul acesta are efect sdrobitor: te adoarme direct. În orice caz pe respectivul nu l-a interesat cartea, nu i-a legat atenția, sufletul lui a pierdut din sensibilitate apropiindu-se de disociere, stare a somnului... și leacul a fost leac. Alteori, muncit de gânduri, de „gânduri grele”, nu poți adormi, zadarnic te necăjești, svârcolești și cauți să-ți îngropi gândurile în perini; încearcă atunci cu buna, numărând figurile din plafon odată, de două... zece ori, monotonia ocupației spirituale te adoarme, ca și cum te trezești la cine știe ce gară, dacă-ți făurești vreo melodie din monotonia roților. O privire fixă, timp mai îndelung ori mai scurt, lucrează cu acelaș efect.

Aproape în toate cazurile amintite ti-ai concentrat sufletul (conștiința) asupra unei asociații de reprezentări (idei) hotărâte. Și ai făcut-o cu voia ori fără de ea, te-ai *sugestionat*.

Acum, dacă somnul nu mi-l sugestionez eu, ci un altui, somnul nu mai e normal, ci e *somn hipnotic*. Ești într-o societate; fiecare-ți spune, să te culci, că adormi ușor, presupunând că ești o fire ușor disociabilă, care crede ce i-se spune, — te va cuprinde somnul.

Presupunetăcum o ființă ușor disociabilă și una energetică, care să-ți zică într'un ton hotărât: „Priveste 'n ochii mei și... dormi!” — Va adormi. Sugestia aici e ajutată de monotonia impresiilor (privire fixă). Numirile de *mediu și hipnotizator* sunt mai mult numiri de ușurare, de descriere a faptelor hipnotice, iar „hocus” și „magice” sunt „hipnotizatorilor”, — pentru privitori sunt și mijloace de seducere, de sugestionare de „magie ori știință ocultă”, — de fapt reduc impresiile pentru mediu, dându-i monotonia ce poartă pe aripile sale somnului.

Somnul hipnotic nu e un somn normal. Cauzele cestui din urmă sunt oboseala, lipsa de impresii ori monotonia lor și sugestiunea proprie (autosugestiunea); a celui dintâiu sugestiunea și în legătură strânsă anumite prefaceri în vasele ce străbat corpul nostru, precum și în sistemul nervos. Anumite centre ale sistemului nervos se opresc adecă în funcția lor, în schimb celelalte câștigă în sensibilitate; vasele duc prisosul din centrele neactive în celelalte, cari se află în activitate potențată. Prefacerile hipnotice poartă numirea de *prefaceri neurodinamice și vasomotrice*. (Wundt.)

Ca urmare, pe când somnul normal e liniștit, re-creator, în cel hipnotic pupila e lărgită, ochii sunt ieșiți din orbite și deschiși, pulsația e foarte repede, mediul nădușeste... Pe când în somnul normal sunt paralizate par'că simțurile și mișcările, în cel hipnotic mediul vede, aude, vorbește și se mișcă... după cum voiește hipnotizatorul. Somnul hipnotic e deci o stare medie între veghe și somn.

Mediul așadar vede, aude, se mișcă... în somn... după voia hipnotizatorului. Hipnotizatorul adoarme mediul și-l poate trezi printr'un simplu ordin; poate să-i facă nesimțitoare pielea față de ace, obiecte ferbinti... toate prin sugestiune. Ii spune mai departe me-

diului, că numai el — hipnotizatorul — e de față, deși mai sunt și alții; mediul va repeti, întrebat fiind, acelaș lucru, cu convingere. Ii spune, că sunt de față obiecte absente de fapt, ori că nu sunt cele de față; mediul va da răspuns convingător în acest senz. Mediul aude ce un om normal nu aude, zice că vioreaua are miros de petrol..., după cum i-se sugerează.

Hotărât, mediul și hipnotizatorul se află într'un raport strâns, numit *raport hipnotic*. În urma acestui raport hipnotizatorul poate chema din sumedenia de reprezentări ale mediului pe acelea, cari îi convin. Aceeaș stare de disociare ca în somn, dar... după buna plăcere a hipnotizatorului. El ridică reprezentările în cercul luminos al conștiinței mediului, cum dorește. Iar faptul acesta se explică simplu așa, că somnul și hipnotizatorul, ori de vreți reprezentările lor, s'au asociat deodată în sufletul mediului. El — hipnotizatorul — se află în ursu somnului hipnotic neconținut în conștiința mediului, și astfel toți copiii sburdalnici — reprezentările chemate — trebuie să dea față cu el și să i-se supună, ca unui stăpân.

Inmormântarea eroilor.

Fot. Căp. Micu

Raportul hipnotic se poate păstra și pentru mai departe, până la un timp fix după somnul hipnotic; acesta adevărat poate reveni oriunde ar fi mediul, fără ca hipnotizatorul să mai fie de față. B. o. l-se sugerează mediului în cursul somnului hipnotic: „În 29 mai vei merge d. a. la ora 4 la tipografie cu „Pagini literare” nr. 6 și vei arăta la pag. X. coloana Y. șirul Z. o greșeală în cuvântul „deodată”; mediul la ora fixată de fapt va fi în tipografie și va arăta greșeala sugerată, chiar dacă nu există.

Fiind aceasta o stare după hipnoză, se numește *stare posthipnotică*. Explicarea o aflăm iarăș în asocierea deodată a două reprezentări, „timpul fix” și „fapta de împlinit”, în cursul somnului hipnotic. Mediul după hipnoză nu mai știe ce i-s'a sugerat, pentru că reprezentările sugerate s'au întunecat în starea de veghe, intrând în cercul subconștient. Indată ce sosește însă ziua de 29 mai ora 4 d. a., reprezentarea aceasta se urcă în cercul luminos al conștiinței și cu ea deodată devine conștientă și fapta asociată...; mediul va îndeplini fapta ca ceva natural.

Hipnoza nu e încă pe deplin pătrunsă și explicată. Dar, dacă unii aderenți extremiști o consideră de adevărată stare normală, atribuindu-i colorit magic, puteri ascunse, extraordinare, — psihologi și fiziologi probați ca Wundt b. o., considerând hipnoza de o aberație dela starea normală, nu-i contestă totuși influința binefăcătoare în medicină.

Extremiștii văd în hipnoză o putere, un mijloc, care va reforma lumea, îndeosebi toate întocmirile sociale de astăzi. Școala va face cu ajutorul hipnozei — zic ei — adevărate minuni. La judecătorii acuzatul hipnotizat va destăinui adevărul fără martori. În medicină, răsboaie... hipnoza va vindeca morburii, va alina dureri, cum nici s'ar fi gândit cineva pân'acum. Arta adevărată vor crea-o artiștii în somnul hipnotic, ș. a.

La toate aceste Wundt se 'ntreabă, nu fără dreptate, că b. o. răufăcătorii, înșelătorii — învățând și ei meșteșugul hipnozei — nu vor putea oare la rândul lor hipnotiza și ei pe judecători, curtea cu jurați?! Și dacă am admite ce zic extremiștii „...am ajunge să admitem, că lumea care ne'nconjoară este compusă în realitate din două lumi foarte deosebite. Una ar fi aceea a lui Copernic, Galileu și Newton..., un univers cărmuit de legi neschimbătoare și veșnice, unde partea cea mai mică și partea cea mai mare se potrivesc armonice în întregul. Alături de această lume mare, care la fiecare pas, ce facem înainte, provoacă tot mai mult admirarea noastră, ar exista și o altă lume mai mică, o lume de draștori, de spirite șgomotoase, de fermecători, de medii, și în această lume toate obiectele... ar fi grămădite peste olaltă, toate legile neschimbătoare ar fi la cea dintâi ocazie scoase din uz, în folosul unor persoane josnice și adeseori isterice... Se poate ca un naturalist ori psiholog... să nu prefere această lume mai mare, mai nobilă, această lume de legi veșnice... acelei lumi mici, neraționale, de medii isterice?... Desigur este altceva hipnoza, a cărei realitate nu poate fi tăgăduită!” —

În medicina practică i-s'a recunoscut hipnozei valoarea adevărată, dar cu condiția, să fie făcută de medici încercați, cu precauție și numai unde o prescrie medicina b. o. la boalele nervoase și la boalele organelor de nutrițiune, pentru că hipnoza are ca urmare două efecte vătămătoare: sensibilitatea succesiv tot mai mare a mediului și efecte vasomotrice. În cazul dintâi o persoană puțin impresionabilă ușor ajunge impresionabilă în grad extrem, scăzându-i puterea de rezistență a sistemului nervos față de impresiile din afară; în cazul al doilea respectiva persoană ajunge foarte ușor sugestionabilă, sugerându-i-se ideile și faptele cele mai contrare moralității.

Un medic din Belgia cura pe o femeie atinsă de paralizie nervoasă. Văzând că orice tratament e zadarnic, o sfătui la urmă să se ducă la Lourdes, sugerându-i credința, că — înainte de-a sosi chiar — se va simți mai bine, aproape vindecată. Bolnava vesti pe medic, la sosire, că într'adevăr se simte bine... (După St. Constantinescu).

Nu de mult am cetit în ziare două cazuri foarte interesante, cari dovedesc puterea de vindecare a hipnozei.

Intr'un spital din Pesta zăcea un soldat, care în urma unui atac de nervi devenise surdomut, un fel de morb numit în limba medicală „haisilon”, al cărui simptom e totala nesensibilitate a organelor vocii și a corneei (ochi), — în stare normală cele mai sensibile. — Medicul l-a curat prin hipnoză în 2 rânduri, în al 3-lea rând înaintea martorilor. După două încercări auzia greu și gângăvia tot așa de greu. A treia oară medicul l-a privit țintă 'n ochi și i-a zis: „Ești obosit, dormi! Și te vei vindeca!” Adormit, medicul a continuat cu voce hotărâtă: „Tu auzi de tot bine!”, apoi șoptind: „Așa-i că mă auzi, — îți spun, că vei vorbi... vei vorbi cu fetița ta... curgător”, în urmă iarăș poruncitor: „Acum trezește-te și vorbește!” Soldatul se deșteptă ca dintr'un somn greu, își frecă ochii, voia să-i închidă iar, dar porunca aspră a medicului: „Trezește-te!” l-a deșteptat binisor. Și cei de față i-au pus multe întrebări, iar soldatul le-a răspuns curat, respicat, ca odinioară...

Un alt caz: Un soldat avea piciorul stâng înțepenit, și prin înțepenire cu 4 cm. mai scurt decât celalalt, adevărat reumă isterică: umbla numai în cărje, fără să folosească piciorul stâng. — Medicul se așează lângă el: „Vrei să te vindeci? Ce-ai zice, dacă te-ai duce să te plimbi pe coridor fără cărje?” Soldatul zâmbește trist. „Dormi!” — se aude porunca. — „Ești sănătos, nu te doare piciorul!” Adoarme; medicul îi îndoaie și întinde piciorul teapăn, fără ca bolnavul să dea cel mai mic semn de durere. „Vezi, că o să poți umbla! Haide, coboară și umblă!” Se scoală adormit, fata-i tradează dureri mari. Se sforțează, stă drept lângă pat, apoi păsește cu dreptul bine, cu stângul greu, cu mari cli-nuri. „Înțelegi, că nu te doare piciorul?” — se aude vocea hotărâtă a medicului. „Atenți, unu' doi, unu' doi...” și soldatul umblă — adormit — de-a lungul săleii, în uimirea celor de față. În partea opusă, i-se spune să șază pe pat. „Trezește-te!” Se trezește cu încetul, i-se arată patul lui din colțul opus, unde sunt și cărjele și i-se spune, c'a venit singur la cesta!alt pat. Nu-i vine să creadă. Poruncindu-i însă medicul, să se coboare și să umble fără cărje, crede și vede; are numai dureri mici. I-se dă în urmă un băț de sprin și o țigaretă, să se plimbe prin coridor, pân'ce va fuma țigareta.

Și multe cazuri de acestea aduc ziarele, revistele de specialitate.

Nu e întâmplare numai, că 'n războiu își dovedește hipnoza puterea ei de alinare și vindecare. În primejdii, necazuri „Dzeu e mai aproape” și omul crede.

Iar sentimentul puternic încălzește ideea, îi dă viață, realitate...

Mult se va scrie în viitor despre puterea credinței, oricum vor numi-o, și în orice chip vor sugestia-na-o în cei ce au lipsă de ajutor străin.

Sabin Evuțian.

† Locotenent-colonel Ioan Voicu.

Miercuri în 26 Aprilie 1916 au fost așezate la locul de odihnă vecinică rămășițele trupești ale locotenentului-colonel Ioan Voicu dela regimentul 33 din Arad.

Cu el s'a ținut un brav lăstaș, un vrednic Român și o figură simpatice a vieții noastre publice.

Ioan Voicu.

Născut la 22 Ianuarie 1865 în comuna Gurăraului, lângă Săliște, Ioan Voicu a fost trimis de tânăr copil la școlile săsești din Sibiu, unde a terminat clasele primare și 4 clase reale. A intrat apoi în școala de cadeți, unde s'a distins prin deșteptăciune și bărbăție. Ieșit din școală, a fost împărțit la regimentul 64 din Orăștie; a petrecut

și în Bosnia timp mai îndelungat. Ca locotenent fu transferat la regimentul 2 pentru scurt timp, apoi trimis ca profesor de limba română și de tactică la școala de cadeți din Camenița, unde a funcționat 4 ani, înaintând în timpul acesta la rangul de căpitan. Deici a fost împărțit la regimentul 33 în Arad. Cu vreo 2 ani înainte de izbucnirea războiului fu numit referent în chestiile de onoare la comanda militară din Timișoara.

Când a izbucnit războiul, se afla bolnav în spital, unde ar fi trebuit să mai rămână câteva săptămâni spre a se putea restabili deplin în urma unei operații. Dar sufletul lui de ostaș nu mai avea răbdare, îndată ce trâmbița de chemare la luptă pentru apărarea tronului și a monarhiei a răsunat dela o margine a țării până la cealaltă. A cerut să fie trimis și el numai decât pe câmpul de luptă. Dorința i-s'a împlinit: în curând se văzu comandant al batalionului de glotași din Sibiu, avansând dela rangul de maior la acela de locotenent-colonel.

Cu acest batalion de Români a luat parte la luptele din Galiția, unde boala de inimă i-s'a agravat atât de mult, încât în urma unor osteneți și încordări prea mari într-o zi a căzut de pe cal și nu și-a venit în fire decât în spitalul de rezervă, unde a fost transportat. Trimis la cură de aer în Meran, s'a mai restabilit în câțva. Dar zilele tofșii erau numărate.

Românii conduși de Voicu au suspinat cu durere, când comanda batalionului, căzută brusc din mâna lui, a ajuns în altă mână, pe care n'o mai povățuia aceeaș inimă plină de dragoste și de adevărată îngrijire părintească pentru ostașii, cărora le spusese cu glas răsunător în momentul plecării din Sibiu: „Feciori să grijiți și voi de mine, dupăcum voi griji și eu de voi; înainte cu Dumnezeu pentru tron și pentru țară!... Feciorii l-au urmat cu dragoste, cu credință și cu aceeaș bărbătească hotărâre spre jertfa supremă, care palpita atât de viu și în inima istovită de boală a comandantului lor! Pentru serviciile sale militare valoroase lt.-colonelul Voicu a fost distins cu o mulțime de medalii și decorații. Dar mai frumos decât orice medalie a decorat sufletul lui statornicia nebiruită în credința față de tron și față de poporul, din sânul căruia s'a ridicat.

În testamentul său n'a uitat a lăsa din agonisita vieții sale o sumă frumoșică și pentru școala și bisericile din satul natal.

Venit în scurt concediu de sfintele Paști la Gurarâului, a murit repentin și a avut astfel norocul de a se odihni în acelaș mormânt, în care zac și osemintele părinților lui, în preajma impunătoarei biserici gr. or. române. Când alăta mulțime de eroi și viteji apărători ai țării s'a îmbrășțiat pe sub glia jilavă de sânge a țărilor străine, fără a avea măcar semnul crucii la căpătâiul mormântului lor, locul de odihnă vecinică al locotenentului-colonel Ioan Voicu și crucea strămoșească, ce se înalță la mormântul lui, vor fi un îndemn pentru toți locuitorii din Gurarâului și pentru orice trecător, să cugete la cununa virtuților ostășești, cari împodobesc pe fiii poporului nostru, cari ne îndreptătesc să rostim și noi cu mân-

drie despre armata noastră versurile recente ale unui scriitor german:

„Ja, sie ist unser
Und in stillen Stunden
Da beugen wir bewegt vor ihr das Knie;
Durch unsre Nächte glühen ihre Wunden
Und segnen unsren Schlat, —
Gott fühne sie!“

Un călător.

Activitatea ziaristică alui Andreiu Murășan.

(Sfârșit).

De Dr. Ioan Lupăș.

În articolul „Un stat bun la timpul său” insistă A. M. asupra educației religioase, ce trebuie să se dea tinerimii, căci „întru adevăr este un ce înfiorătoriu a vedea pe modernii noștrii tineri, cumcă de abia luară cunoștință despre proprietățile și legile trupurilor universale și despre niște principii metafizice, și de loc cutează a batjocori și a critica lucruri, pe care ei nu le cuprind cu înținica lor, numai ca să se arete, că sunt filosof, uitând de vorbele filosofului Bacon: „Filosofia obiter libata abducit a Deo, penitus hausta reductit ad eum”. Nu vă emăgiți dară tinerilor prin fantazia minții voastre cea predominantă, dar încă necoaptă, căci cu cât veți străbate mai adânc în esența oricărui lucru, cu atât veți vedea mai bine, câtă armonie domnește în univers și cât de mare este puterea Creatorului acestor lucruri. Uitați-vă în ceru sus și judecați despre mărimea trupurilor celor ce înoată acolo și sunt cu milioane de ori mai mari decât lumea noastră, apoi vă coboriți în adâncul mării și vă uitați prin microscop la milioane de vietăți ce înoată în fiecare picătură a mării și apoi judecați despre rândul și armonia, ce domnește între vietățile acestea nevăzute și între giganticele trupuri, ce se văd ca stelele deasupra noastră și eu vă stau bun, că atunci se va umple inima voastră de o devoțiune sfântă și veți striga plini de entuziasm religios: „Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile tale, toate întru înțelepciune le-ai făcut!” — Omul nu se abate la bătrânețe de cărările, pe care a umblat în tineretă. Să nu întârzim dară a povățui tinerimea pe calea virtuții și a adevărului, a supunerii cătră Dumnezeu, a bunei cuviințe și a dreptății și așa vom încunjura nevoia a plânge mai târziu pe copiii noștrii. Și apoi cei Trei Ierarhi, cari au întemeiat ceremoniile bisericii noastre și se zic marii dascăli ai lumii, nu au fost ei cei mai mari filosofi? și întru adevăr de vom privi cu atențiune la toate ceremoniile, la toate rugăciunile și cântările, ce sunt compuse de ei, vom vedea că aci zace o filosofie mare și adâncă. Drept aceea, cercetând voi tinerilor școlarii biserica, nu perdeți nimic din vaza voastră cea filosofică, dacă vreți a o numi așa, ei ea mai tare va crește, căci cunoștințele voastre filosofice se pot îndrepta și deplini luând parte la ceremoniile dzești și la frumoasele lor cântări. La care a vă îndeletnici și perfecționa aci în Sibiu, unde în privința aceasta este așa de bine pentru voi îngrijit, aveți cea mai bună și mai dorită ocaziune!”

În sfârșit în articolele intitulate: „Măestria tiparului”¹⁾ vorbește cu însufletire despre binefacerile acestei invențiuni, arătând că „măestria tiparului este o aflare, care prin lucrurile sale a devenit foarte puternică și aducătoare de binecuvântare asupra întregului neam omenesc, care a strămutat soartea întregii omeniri, încât cu toate că a eșit din spiritul unuia sau a mai multor bărbați geniali, se poate privi ca rodul unei

¹⁾ „Telegraful Român” 1854 nr. 96—98.

insuflări dumnezeiești, ca un dar deosebit al cerului. Privind acum la timpul și la pozițiunea, în care se afla lumea, pe când s'a descoperit această frumoasă măestrie, încă avem câmp a ne minuna de degetul cel înțelept al Provedinței. Dacă tipariul s'ar fi descoperit ceva mai înainte, de pildă în veacurile cele întunecoase, când domnia dreptul pumnului și Hildebrandismul cel înfricoșat, de care se înspăimântase toată lumea, atunci popoarele nu ar fi cunoscut valoarea lui, sau dacă s'ar fi încercat atunci a se face o întrebuintă de acela în interesul luminei și a adevărului, atunci puterea cea împreună a sabiei și cârjei cei strâmbe ar fi sugrumat încă în leagăn această tinără aflare, sau ar fi supus-o unor cătuși de fier silindu-o să lucre numai în favoarea acelei puteri. Fulgerul afulsirii s'ar fi trimis cu toată asprimea asupra profanilor tipografi întocma ce și asupra cetitorilor de cărți profane, și precum au abuzat odinioară preoții egipteni cu ieroglifii și braminii din India cu scrierea, tocmai așa s'ar fi făcut atunci în Europa abuz cu măestria tiparului în interesul întunerecului și al orbirei, ce era atât de plăcută pe acele timpuri. Tipariul însă se descoperi chiar în epoca cea mult cumpănită, când Apusul încercase a se scutura de lanțurile întunecimei, când se începuse lupta între libertatea și tirania spiritului, între libertatea cetățeană și guvernul silei, din care rășoiu ca să se poată alege lumina cu învingerea, a fost chiar trebuința nespusă de asemenea aflare, cum a fost tipariul... Înainte de aflare tipariului descoperirile cele mai frumoase ale umorului și altora puteau să zacă ascunse și tănuite sau numai la un cerc mai mic cunoscut, prin urmare ușor se puteau da iarăși în mâinile uitării. Din contră rătăcirile cele mari, cari se aflau scrise în unele cărți prea rare, neviind la cunoștința acelor bărbați, cari ar fi fost în stare a le înfrunța, puteau să zacă mai multe veacuri ascunse, apoi venind cândva la lumină, puteau produce amăgiriile cele mai stricătoare și împinge în rătăcire și pe cei mai deștepti ispititori ai naturii. La toate aceste rele și neajunsuri s'a aflat leacul cel mai potrivit prin măiestria aflare a măestriei tipariului. Prin această, după cum zice Herder atât de frumos: „societatea timpurilor cugetătorilor din toate părțile lumii a devenit o biserică adunată, vizibilă”... Această dumnezeiască măestrie de a împărtăși cugetele și simțămintele, această strălucită legătură, ce cuprinde în sine întreaga omenime, este cea mai de căpetenie, liberă și neviolabilă avere a omului, de o potrivă cu libertatea, ce o are omul de a *cugeta* și a *simți*; acesteia nu i-se poate pune vre-o termuire volnică în cale, ci numai ceea a legei de drepturi, la care se află supuse toate sferile de activitate eterne ale omului și al cărei principiu este: a nu *vătămă libertatea cea egală a altora*... Impărăția adevărului este o tâmplă; nici într-o parte, nici într'un unghiu al aceleia nu poți așeza o lumină aprinsă astfel, ca raza aceleia să nu străbată și în celelalte locuri învecinate. Prin urmare scopul cel firesc și neapărat al mărginirii de lumină și al sugrumării de adevăr este întunerecul cel desăvârșit... Libertatea tipariului și a comerțului cu cărțile, pe lângă măsuri represive înțelepte, este calea cea adevărată, care ferește atât pe popoare, cât și pe cei însărcinați cu conducerea, ocărnuirea politică a aceloră”.

Aceste rânduri ni-l înfățișează pe Andreiu Murășan ca pe un prieten entuziast al adevărului, al luminei, al libertății și dusman aprig al întunerecului și încătuserii.

Iată acum și dovezile, cari arată că articolele schitate până aci sunt în adevăr scrise de Andreiu Murășan:

1. În articolul „*Românul și poezia lui*” se cuprind câteva reminescente din viața de student la gimnaziul piariștilor și din cea de redactor începător la „*Gazeta*” și la „*Foiaia pentru minte*”... Vorbind despre oda safică, Murășan amintește că, pe când era student în gimnaziu, îl învătau „*piariștii a cânta plăcuta odă safică: „Inte-grer vitae*”. Se știe că Andreiu Murășan a studiat în gim-

nazial călugărilor piariști din Bistrița²⁾. Iar în 1853 „*Telegraful Român*” nu avea alt colaborator, care să-și fi făcut studiile la piariști; deci reminescenta aceasta nu poate fi decât a lui Andreiu Murășan:

2. În același articol face amintire și de „oacheșele brașovene”, cari înainte cu 15 ani (deci la 1838, când începuseră să apară ziarele brașovene) așteptau cu dor să citească câte un „*versurel, ce se afla la călcăiul loii*” și prin aceasta se înduplecau apoi a ceti numărul întreg. Această reminescentă denotă iarăși cu siguranță, că poetul Andreiu Murășan este autorul; și în sfârșit:

3. În articolul „*Românul în privința muzicii*” vorbește iarăși despre sine, spunând că „din darul lui Dumnezeu” știe cânta în biserică „după glasul gurii, pe fiecare din cele 8 glasuri” și încă mai face și câte „o gorgoană și sucitură, de cască Românul din gură”...

Este știut, că Andreiu Murășan avea atragere spre biserică și, fiind bun cântăreț, adeseori ținea strana în biserica greco-orientală română din Sibiiu. Aceasta o confirmă și mărturisirea lui Aron Densușian, care în 17 Iulie 1879 scria despre Andreiu Murășan, între altele, următoarea amintire prietenească: „Adeseori țineam amândoi strana la biserica greco-orientală din Sibiiu. Și mai pe urmă am ținut-o a doua zi de Paști 1861³⁾”.

Aceste dovezi sunt suficiente spre a învedera, că seria de articole: „*Artele sau măestrile cele frumoase*”, „*Românul și poezia lui*”, „*Românul în privința muzicii*” și „*Românul în privința picturii*” sunt scrise de Andreiu Murășan. În privința articolelor: „*Un stat bun la timpul său*” și „*Măestria tipariului*” nu avem alte dovezi decât asemanarea frapantă a stilului. Aceasta însă îndreptățește afirmațiunea, că autorul lor este tot Andreiu Murășan.

În cuprinsul acestor articole poate vedea oricine, cât de serioase erau problemele, cari îl preocupau în anii 1853-4 pe Andreiu Murășan, și cât de însemnat progresul făcut de acest poet-ziarist dela glumele și înseările brozaice din foile brașovene până la reflexiunile mature și pătrunzătoare, cari formează nota esențială a articolelor lui din „*Telegraful Român*”.

Filologie.

De Dr. Nicolae Drăganu.

II.

+ **Cunoștințe.** În textul unui vechiu manuscris, probabil o copie a celui mai vechiu *Molitvenic* românesc, în care ni s'a păstrat numai o parte din „pogrebania călugărilor morți”, găsim pluralul *cunoștinții* în propozițiile: „Toți câți mă veți vedea morțu, cu dragoste sărutăți-mă soții miei acum, iubiții și *cunoștinții* miei.” (f. 25 v° 8-9) și „plângeți dereptu mine frați soții și rodurile și *cunoștinții*” (f. 27 r° 7-8). Cuvântul *cunoștințe*, care însemnează „cunoscut”, cum îl găsim în textele de mai târziu, este latinescul *cognoscens*, — *entem*. Pentru fonetism cfr. cele trei forme participiale rămase încă în limba noastră: *părinte* < *parens*, — *entem*, *plointe* (olt. Muscel) „temps plu-viceux” < *plovens*, — *entem* (= clas. *pluens*) și *fierbinte* < *tervens*, — *entem*.

Îmbăgioă, îmbăgiuă. Un cuvânt foarte des întrebuințat în graiul ardelean și maramureșean este verbul *îmbăgioă*, *îmbăgiuă* cu înțelesul de „a purta cu vorba”, „a incurca pe cineva”, de pildă: „Ce mă *îmbăgiuezi* atâta? Spune-mi drept cum s'a întâmplat!”, „L-o *îmbăgiuat* cât l-o *îmbăgiuat*, dar n'o mai avut

²⁾ cf. Ioan Rațiu: „*Viața și operele lui Andreiu Murășan*. studiu istoric-literar” Blaj. 1900. pag. 16-17 nota.

³⁾ vezi „*Familia*” 1905. pag. 38.

incotro o trăbuit să-i deie banii"; L-o *imbăgioat* cu feliu de feliu d'e vorbe și povești și în sfârșit o trăbuit să ieie fata"; „Lasă-l, nu-l mai *imbăgioa*", etc.

Verbul *imbăgioa* s. *imbăgiuă* negreșit trebuie adus în legătură cu latinescul fem. *ambages*, -is (*ambi-ago*), care are nu numai înțelesul de „das Umhergehen”, „der Umweg”, întrebuintat mai mult de poezi (în proză a început să se întrebuinteze numai după epoca lui August): *Lumina flexum Ducit in errorem variarum ambage viarum* (despre Labirint), Ovid. Met. 8, 161; *Daedalus ipse dolos tecti ambagesque resolvit*, Aen. 6, 29; *Luna multiformi ambage torsit ingenia contemplantium*, Plin. 2, 9, 6; *Itinerum ambages*, id. 36, 13, 19 no. 2; *Longis illic ambagibus itur*, Claudian. IV Cons. Hon. 226, etc.; ci și pe cel de „Umschweif”, „Weitläufigkeit”, „Ausflucht” în vorbire, care a trebuit să fie cunoscut și în latina vulgară, căci îl găsim adeseori și la scriitorii de comedii cei mai populari ai Romanilor: *Sed quae so ambages, mulier, mitte atque hoc age*, Plaut. Cist. 4, 2, 81; tot așa id. Pseud. 5, 1, 10; *Quas, malum, ambages mihi narrare occipit?* Ter. Heaut. 2, 3, 77; *Non hic te carmine ficto, Atque per ambages et longa exorsa tenebo*, Verg. Georg. 2, 45; *Vix pueris dignas ambages fallendae fidei exquirere* Liv. 9, 11. *fin.*; *Ne te longis ambagibus ultra, Quam satis est, morer*, Hor. Ep. 1, 7, 82; *Quando pauperiem missis ambagibus horres*, id. Sat. 2, 5, 9; *Præcubimus longibus ambagibus aures*, Ovid. Met. 3, 692; tot așa id. ib. 10, 19; din care în mod natural s'a dezvoltat cel de „Dunkelheit”, „Räthsellhaftigkeit”, „Zweideutigkeit” (într. cu *ambiguus*): *Et præcipitata iacobat Immemor ambagium vates obscura suarum*, Ovid. Met. 7, 760; *Obscurae sortis Patres ambagibus errant*, id. Fast. 4, 261; și despre răspunsurile oracolelor: *Ambage nexa Delphico mos est Deo Arcana tegere*, Senec. Oed. 214; *Reddittum oraculum: quærent sedem caecorum terribis adversam*. Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, Tac. Ann. 12, 63; tot așa id. ib. 2, 54, 11, 34, etc.

Ca prototip trebuie să presupunem o formă *ambagella*, -am, care se va fi întrebuintat des, în latina vulgară în înțelesul amintit de „Umschweif”, „Weitläufigkeit”, „Ausflucht” în vorbire, și din care s'a dezvoltat desvolut substantivul românesc **imbăgeată*, dispărut acum din limbă, iar din acesta s'a derivat *imbăgioa* s. *imbăgiuă*. Pentru fonetism cfr. *aciolă*, *aciună* și *aciolă*, care după d-l A. Philippide derivă din lat. **acellare*, verb compus din *ad* și *cella*, în înțeles de „odaie pentru servitori, pentru săraci, cotel, vizunie”. „Etimologia aceasta este singura admisibilă, căci ea se potrivește atât din punct de vedere semantic, cât și formal. Sensul fundamental al lui *aciună* trebuie să fi fost „a ascunde” și e posibil ca lat. *celare*, „a ascunde” să se fi prefăcut în „*cellare*”, sub influența cuvântului *cella* „ascunziș”. Pe când **acella* trebuie să dea *aceună*, **acellare* trebuia să dea **acelă*. După **aceună* s'a format infinitivul *aceoă*, *aciună*, cu noul prezent *aciunez*, iar din contaminarea acestei forme și a infinitivului **acelă* s'a născut forma *aciolă*, cu prezentul *acioléz*”. (Puscariu, *Dicționarul limbii române*, p. 19.)

Școala și natura.

De Dr. I. Mateiu.

Pentru orice cunoscător al pedagogiei moderne este un adevăr elementar faptul, că școala se adapă din două izvoare unice și bogate: viața omenească și viața naturii. Toate materiile, cari figurează în planurile de învățământ de diferite grade și nuante, sunt distribuite în cadrul acestor două grupe fundamentale ale științei și educației omenești. Cunoștințele grupei întâi se câștigă de obicei prin aplicarea metodei *mne-monice*, care consistă în a învăța oral sau după cărți. Iar cunoștințele grupei a doua se obțin pe calea metodei *experimentale*, care pune mai întâi pe elev în contact cu *realitățile* și nu expune teoriile decât pe urmă. Așa învăță pedagogia. Privind învățământul românesc în lumina acestei pedagogii, suntem necesitați să mărturisim, că și aici pe departe nu corespunde principiilor didactice *directionale*, indicate de marii îndrumători ai

Parcul unui castel cucerit.

Fot. Căp. Micu.

educației. Mărginindu-ne cercetările exclusiv la școala primară, vom spune și mai mult: în organizația sa actuală, ea este o instituție străină de scopurile și chemarea sa adevărată, care este pregătirea pentru viață. Așa cum o vedem astăzi, școala rurală n'are nici o legătură cu satul, cu sufletul și cu viața țărănească. Caracterul *practic* al învățământului lipsește cu desăvârșire. Vina pentru această uriașă scădere n'o poartă numai împrejurările externe, a căror influință păgubitoare și dureroasă o simțim de atâția ani fără putința de-a o

înlătura ori cel puțin micșora, ci trebuie să recunoaștem că într'o anumită măsură suntem și noi culpabili. Căci abandonând deocamdată modul de însușire al cunoștințelor din domeniul vieții omenești, să trecem prin etuva criticismului sistemul de orientare în viața naturii, va să zică metoda de predare a științelor naturale în școala noastră primară. Dacă ai întreba pe oricare țăran de-al nostru pentru ce cad corpurile la pământ, ori din ce pricină se face că frunzele arborilor sunt verzi în cursul verii, are să te privească cu un zîmbet ciudat de compătimire sau de ignoranță. De ce? Pentru că școala din satul lui nu l-a introdus niciodată în aceste taine în mod *experimental*, iar dacă cumva a învățat pe dinafară din manual aceste lucruri, ele au evaporat deodată cu părăsirea școlii. Învățământul științelor naturale în școlile noastre s'a răzimat în trecut și se mai razimă și astăzi pe un *verbalism* de cea mai jalnică înfățișare. Dacă îl vedem figurând în planul de învățământ, el se prezintă în realitate mai mult ca un obiect de decor, ca o ilustrație de vitrină, pe care a impus-o stăpânul casei. Și în această stare regretabilă se găsește nu numai școlile noastre, ci durere și cele din România. Căci iată ce spune un distins și temeinic cunoscător al școlilor deocolo: „În fapt un învățământ despre natură, educator, instructiv, aplicativ, nu există la noi. Nici un obiect nu e ignorat și nu se tratează mai s'ab ca învățământul intuitiv și experimental în genere. Aceea ce se pretinde că e un studiu științific, e un papagalism pedant și înspăimântător de sec, bun de aruncat cât mai degrabă în hala vechiturilor pedagogice. Nu se fac intuiții, nu se fac experiențe, nu se fac excursii cu școlarii când trebuie; lipsă totală de material pentru muzele școlare, lipsă de instrumente, de tablouri fie chiar mai nepotrivite; peste tot locul lipsa și sărăcie didactică. (A. D. Culea, *Învățământul despre natură*, 1910, p. 7.) Cauza acestei situații nesănătoase, o dă caracterul prea *intellectualist* al învățământului de astăzi. Elevul școlii actuale e silit să-și câștige toate cunoștințele, impuse de planul de învățământ, exclusiv prin memorizare. Principiul *autoactivității* este disconsiderat cu totul. Școala zilelor noastre studiază natura cu viața și fenomenele ei din nenorocitul manual didactic, între cele patru ziduri ale sălii întunecate. Rezultatul unui astfel de învățământ absurd este nul. Numai așa găsim explicația faptului, că deși nici un popor nu petrece mai mult în mijlocul naturii decât al nostru, cu toate acestea el cunoaște mai puțin decât oricare frumusețile și tainele ei. Metoda *morfologică*, care se reduce la descrierea seacă a tipurilor, trebuie părăsită și înlocuită cu metoda *biologică*, singura în stare să introducă pe elev în *viața* naturii prin întrebuintarea elementelor de observație, experimentație și aplicare. Căci, spune A. D. Culea, cu cât copilul va cunoaște mai temeinic viața animalelor, a plantelor, corpurile brute, fenomenele, cu atât ca copil azi, dar mai ales mâine ca om, va ști să le folosească mai bine ori să le înlătore, în interesul avutului și sănătății sale. Cunoștințele acestea sunt întăiele pregătiri ale plugărilor de mâne, ale grădinarului de mâne, ale industriașului de mâne, ale negustorului de mâne, cu un cuvânt ale tuturor carierelor practice. Copilul trebuie să devie prin școală un om complet, așa ca să fie în stare să îndeplinească

toate scopurile vieții. Pentru aceasta școala nu trebuie să fie un mediu artificial, în care nu ești în contact cu viața decât prin cărți; ea trebuie să fie o mică lume reală, practică, care pune pe copil cât se poate mai aproape de natură și de realitatea lucrurilor. Nu trebuie să se învețe numai teoria fenomenelor, ci mai ales practica lor. (E. Demolins). Căci e foarte limpede adevărul, că nu prin manuale, ci prin intuirea ființelor și lucrurilor se pot învăța științele naturale. M. Dastre, un savant al Sorbonei zice: Eu aș înțelege învățământul științelor naturale într'un chip cu totul diferit. El nu trebuie făcut între patru ziduri, dinaintea tăblii și cu o bucată de cretă, ci în plin aer, cu ajutorul excursiunilor, vizitelor grădinilor zoologice, muzeelor anatomice sau galeriilor de istorie naturală. Cu alte cuvinte, pentru ca învățământul științelor naturale să dea toate roadele pe cari le poate da, *ar trebui să aibă loc chiar în prezența naturii*. Nicairi nu este mai indispensabil principiul *școlii active* preconizat de pedagogia mai nouă, ca tocmai în domeniul științelor naturale. Elevul trebuie obișnuit, ca neconștient să observe viața *în acțiune* și nu în litera moartă a cărții didactice. Un folos practic se câștigă exclusiv prin *experimentare*, despre care cineva a spus, cu deplină dreptate, că este întrebarea pe care

După atac. Se odihnesc eroii.

Fot. Căp. Micu.

omul o pune naturii spre a-i afla secretele. Omul este într'o eternă luptă cu natura și elementele ei. Lupta pentru existență devine tot mai grea și mai înversunată în conurența mereu ascendentă a indivizilor. Instinctul conservării individuale îl silește pe om să descopere toate forțele, prin cari natura i-se împotrivesc, spre a fi aservită intereselor sale. Prin cunoașterea cauzalității fenomenelor mintea omenească îmbălânzește sălbătăcia naturii, exploatează bogățiile ei nemărginite prin *aplicarea* cunoștințelor dobândite în mod experimental, ajungând s'o stăpânească deplin și statornic.

Până când școala nu va pătrunde cu toată stăruința în adevărul acestor principii, căutând să dea prin activitatea sa o interpretare practică și aplicativă științelor naturale, rămâne o instituție de carton, a cărei existență nu se justifică prin nimic. Căci, în organizația sa actuală, învățământul servește așa de puțin scopurile vieții și peste tot ale mediului social în care trăiește, încât dăm o icoană tristă dar adevărată a realității, inversând

astfel vechiul adagiu pedagogic: Non vitae sed scholae discimus.

Oricine își ia osteneala să privească mai adânc în rosturile școlii primare, își câștigă convingerea ne-strămutată, că în felul cum funcționează astăzi nu răspunde necesităților adevărate ale țărânilor noastre. Țăranul nostru simte și azi aceeași înfiorare și dă dovada aceleiași ignoranțe superstițioase în fața fenomenelor naturii, de care erau cuprinși și strămoșii săi

O puternică poziție rusească
cucerită de trupele noastre.

Fot. Căp. Micu.

înainte cu 500 de ani. O dovadă luminoasă, că școala a umblat și mai umblă și azi pe căi rătăcite.

Deaceea avem convingerea, că dacă marii pedagogi n'au putut birui până acum direcția intelectualistă atât de sterilă și de uzată, susținută cu o consecvență regretabilă de către pedagogia oficială, ne va aduce cel puțin îngrozitorul războiu universal dorită și iminentă reformă radicală a școlii.

Toate preocupările noastre din viitor, trebuie să se îndrepteze spre această mare și necesară prădătură, care să schimbe sistemul educației de acum, deslegând școala din lanțurile iobăgăriei mnemonice, în care stăpânirea recitată de atâtea veacuri și ridicându-o pe aripile științei liberatoare la înălțimea concepției curente a misiunii sale importante.

Numai astfel putem spera, să se prefacă școala

La pescuif în Ciarna (Polonia)
când pe front e liniște.

Fot. Căp. Micu.

într-o instituție educativă-practică, cu atribuții pozitive de adevărată înțelegătoare a vieții omenesti și de impetuoaasă cuceritoare și stăpânitoare a tainelor nemărginitei Naturi, dăruiată de Dzeu omenirii, ca cea mai strălucită creație a înțelepciunii sale eterne.

ȘTIINȚĂ POPULARIZATĂ.

† Tit Liviu Blaga.

(1881 - 1916.)

Unul dintre cei mai buni și mai harnici popularizatori ai științelor dela noi, profesorul Tit Liviu Blaga nu mai este între cei vii. O boală crudă, care l-a chinuit în anii din urmă, a curmat firul vieții dela care eram îndreptățiți să așteptăm multe lucruri frumoase și folositoare.

Cine a citit interesantele pagini de știință popularizată, ce au apărut câțiva ani mai în urmă în *Foaia interesantă* din Orăștie, va putea cuprinde în toată măfimea ei pierderea ireparabilă și golul ce s'a produs prin moartea lui Tit Liviu Blaga. Miile de cititori ai *Libertății* de odinioară, când dau cu ochii de acest nume, își vor aminti de călătoriile ce le-au făcut împreună cu acest dibaciu și inteligent mănăitor al condeiului, cutrierând tot spațiul ce se găsește între înaltul cerului și fundul pământului, și vor aminti poveștile clare, ce le-a spus despre vremurile scurse dela negurosul haos până astăzi, înaintea ochilor lor sufletești vor porni mașinile, a căror explicare el a dat-o mai întâiu cetitorilor slovenitori ai *Foaiii interesante*.

Acum, după moartea lui, când ne dăm seama de ceea ce a scris, cuprinzând în cuvinte clare, pe înțelesul tuturor, problemele mari cari frământă mintile oamenilor de știință, explicând legile cari guvernează firea, ne vine să-l asemănăm cu sculptorii vechei Elade, cari au sculptat în marmură puterile mari și necuprinse, puterile cărmuitoare ale firii, pe nemuritorii din Olimp.

Sculptorii zeilor antici înfățișau pentru ochii tuturor lucrurile miraculoase și neînțelese, măreția care guverna din Olimp cerul și pământul. Dalta lor a săpat în fața zeului Zeus măreția și puterea ce se manifesta lumii prin fulgerele a căror stăpân era. Fruntea brăzdată a bătrânului zeu spunea lumii de atunci tot ce se știa despre fulgere. Și o spunea în forma expresivă a artei, pe înțelesul tuturor. Statua schiopului Vulcan exprimă tot ce se știa despre pământ și centrul lui. Dar de atunci a progresat mult lumea și puterile mari ale naturii au căpătat prin revelația cercetărilor minuțioase și obositoare ale științei alt înțeles, care nu mai poate fi pus în lumina tuturor în felul cum îl puneau cei vechi. Fulgerul bătrânului Joe îl explică astăzi profesorul de fizică ca o schinteie electrică, produsă în nori cu electricitate contrară; luptele vechilor Cyclopi, cutremurele de pământ, le explică astăzi

geologul ca o balansare a păturilor de pământ desechilibrate prin contractarea scoarței pământului; suflul lui Eol, vântu, este astăzi curentul de aer provenit prin încălzirea inegală a suprafeții pământului; valorile lui Poseidon sunt mișcările ritmice ale apei biciuită de vânturi; lumina zeului Sol o explică fizicianii de astăzi ca undulațiunile eterului etc. Și cunoștințele acestea, ale lumii de astăzi, le înfățișează pentru ochii tuturor popularizătorii. Iar între acei, cari au prins în mâna lor vreodată dalta popularizării Tit Liviu Blaga rămâne pentru toate vremurile un artist.

Cele mai grele probleme el le rezolva cu atâta ușurință și în o formă atât de atrăgătoare și se înprimau atât de puternic în mintea cetitorului, încât acesta nici nu-și mai da seama, că prin scrisul lui T. L. Blaga le-a auzit pentru întâia dată. În felul cum expunea era profesorul metodic și tot ce a pus pe hârtie părea că a scris pentru manuale didactice, cu logica, bogăția și amplitudinea ce se cer lectiilor bine făcute.

Un profesor, între împrejurările dela noi, nu poate face mai mult și mai bine, decât ce a făcut Tit Liviu Blaga. Au trecut vremurile vechi, când fiecare om își făcea singur toate uneltele de cari avea lipsă. Au trecut și vremurile când câte un om mai îndemânatic, începea să facă unele unelte și pentru alții, ca să zicem cu un cuvânt, au trecut și vremurile micii industrii, când cu bruma de învățură, cu un ciocan și cu o sulă se putea deschide un atelier de muncă câștită. Astăzi micii industriiși au fost reduși la cărpituri în fața concurenței fabricilor, în cari se lucrează aceleași unelte mai bine și mai ieftin. Știința a trecut prin aceleași faze prin cari a trecut și industria: dela enciclopediști, cari căltau cu egală competență toate ramurile științelor: drept, medicină, filologie, muzică, arhitectură etc., a trecut în mâna specialiștilor, a meseriașilor, iar aici, iar astăzi cele mai multe dintre lucrările științifice se pregătesc în fabrică: în laborator. Și oricât de comic ni-s'ar părea, nu găsim oare sub acest raport asemănare între muncitorul fabricii de ghete, care toată viața lui pregătește numai urechile ghetelor, și între savantul care în viața lui nu a făcut altceva, decât în folositoare și minuțioase lucrări de laborator a studiat sistemele de cristalizare ale diferitelor substanțe de pe pământ. Bineînțeles, sunt lucrări foarte folositoare, dar nu se pot face decât în fabricile științei, în laboratoarele științifice. La noi nu avem astfel de laboratoare, și bugetele școlilor nu ar putea suporta cheltuielile, ce le-ar reclama întocmirea și susținerea unor astfel de laboratoare. Ce poate deci să facă un profesor dela noi? Cecece a făcut Tit Liviu Blaga, să ia și să pacheteze în o formă originală produsul fabricilor și să-l pună la îndemâna tuturor: să popularizeze. Și în privința aceasta T. L. Blaga a fost un profesor de model. Felul cum el a înțeles dăscălia, să înveți pe toată lumea — și pe aceea care nu mai este înaintea ta — ar trebui să fie idealul tuturor dascălilor.

Mintea care se trudea să găsească în tot locul cauza efectelor — cum a fost a regretatului prieten — se va fi întrebat deatâtea ori: de ce nu progresa cunostințele pozitive la noi, de ce se strecoară generații întregi prin școală fără ca să se fi ales cu ceva din cele învățate în orele de știință naturală, și va fi găsit cauza în lipsa de interes și

pregătire a mării masse, în care ajung elevii din băncile școlilor. Căci din nefericire, orice rău oricât de limpede, de rece și de repede, dacă ajunge în mare se liniștește, primește culoarea, gustul și temperatura mării. Întâiu deci să se limpezească marea! Și-a propus să schimbe marea, și a început să scrie pentru popor, a început să popularizeze. Moartea ni l-a răpit înainte de a face tot ce ar fi putut face pe acest teren.

Ni l-a răpit înainte de ce ar fi putut îngriji ca scrisul său să fie pus în circulație în un volum ușor accesibil publicului. Dar avem credința, că ce a prins el și a fixat în filele revistelor și a foilor, va apărea cât mai curând și în volum, căci ar fi prea mare păcatul să aruncăm oleiul candelii stinse înainte de vreme.

Victor Stanciu.

Mitraliera.

Mitraliera, dela francezul „mitrailleuse” (cetește: mitreioz=împrăștiitoare de gloanțe) este o tovarășă harnică a tunului, „arma viitorului” cum i-a zis împăratul Wilhelm I, când i-s'a arătat prima pușcă-mașină.

S'a dezvoltat dintr'un fel de tip de tunuri ușoare din secolul XIV și XV, cari aruncau deodată mai multe proiectile, ce ieșeau din diferite deschizături ale tevei, și cari erau cunoscute mai ales pe vremea regelui francez Francisc I sub numirea „Ribaudeau” (Ribodo). Au fost însă abandonate, deoarece pușcaw prea încet. Cea dintâiu mitralieră tot Francezii au fabricat-o în 1865. Ei și-au și probat mitralierele în războiul franco-german, dar acestea s'au dovedit de puțin practice în urma faptului, că prin folosință de câteva zile teava li s'a ruinat total.

Inventatorul mitralierelor întrebuintate azi în toate armatele este inginerul Hiram Maxim de prin anii 80 ai secolului trecut. Și Maxim a fost francez de origine, însă s'a născut în America, unde părinții săi trecuți înă în 1750. N'a avut școală înaltă, genialitatea sa însă și pofta de muncă l-au ridicat între cei mai vestiți ingineri-mehaniici ai lumii. A călătorit mult, încercând tot felul de muncă și flămânzind adeseori. A fost ucenic într'o fabrică de vagoane, apoi chelnăr și bucătar într'un hotel mare, ajutor pe lângă un fabricant de trăsuri, matroz, țesător ș. a. Oriunde era însă, în liniștea nopții cetia cărți de mecanică, cultivându-se într'una. Un tip interesant de cursă de șoareci și mai apoi un aparat, cu care corăbiile se pot orienta perfect în largul mării, inventat de el, i-au făcut numele cunoscut. Astfel a ajuns inginerul-șef al unei instalațiuni de iluminatie electrică. A călătorit apoi la Londra, unde și-a instalat un atelier și și-a pregătit prima mitralieră, al cărei plan îl avea de mult în cap. Când s'a auzit, că Maxim a inventat o pușcă, care încarcă și descarcă singură 600 de cartușe pe minută, lumea nu voia să creadă. O probă făcută însă înaintea unei comisii de ofitieri și de ingineri a dovedit, că nu-i nici o șarlatanie la mijloc, nici reclamă goală. În războiul anglo-bur (1899—1902) tăcăniau deja mașinile Maxim nu numai la Englezi, ci și la Buri. Tipul Maxim s'a mai cores apoi, iar în războiul ruso-japonez (1904—05), la începutul căruia Rușii aveau 8 mitraliere, această nouă armă a corespons tuturor așteptărilor. În războiul de acum toate armatele au mii de arme Maxim, a căror importanță se poate cunoaște și din rapoartele oficioase, întrucât în acestea se poate ceti și despre cucerirea chiar și a unei singure mitraliere. Știindu-se, că un tiralior abia poate da din arma de mână la minută 10 pușcături bine tintite, o mitralieră cu ale sale 480—600 de pușcături ar fi să înlocuiască 48—60 de tintăși. Cunoscută fiind însă stabilitatea mitralierei și, prin urmare, preciziunea cu care aceasta nimereste, după odată s'a

prins depărtarea țintei, putem spune cu toată hotărârea, că mitraliera înlocuiește companii întregi de infanteriști, mai ales că, mică fiind și ușoară, ocupă loc puțin, se poate așeza în cele mai înaintate linii și se poate ascunde ușor. Grija cea mai mare o dă faptul, că țeava ei după un anumit număr de pușcături înfierbântându-se, trebuie răcită. Francezii o fac asta cu aer rece, ceea ce are favorul că mașina-i ușoară, dar are și defavorul, că după 6—7 sute de pușcături se încălzește și aerul din jurul țevei și începe să tremure în valuri, prin ceea ce arma pierde din precizie, — iar după 1400 de pușcături țeava e roșie. Noi și Germanii răcim țeava cu apă. Ţeava e prinsă adevărat într'un cilindru umplut cu 4 l. de apă, din care au ieșire aburii ce se produc prin fierbere. Apa fierbe într'una, ținând astfel țeava la o temperatură constantă de 100%. Cartușele sunt înșirate pe o fasie lungă, care trece în mod automat prin pușcă, descărându-se până mai sunt cartușe și până apasă pe un mâner soldatul ce servește pușca. Focul se poate tempera după trebuință. Mașinile noastre sunt provăzute cu scut de oțel și se așază pe un stativ tripod. O mitralieră se poate așeza în poziție de foc și se poate aduna iară în 30 de secunde. Ale noastre se transportă pe cai ori pe catări, Germanii le duc pe roate, ori le iau soldații în spate. La o mitralieră avem 8 animale de povară și 19 soldați, dintre cari 3 servesc mașina în nemijlocită apropiere, iar 2 aduc lăzile cu muniție.

Dr. Traian Suchi.

Din binefacerile războiului.

Parcul vapoarelor austriace și ungare, la finea anului 1913, făcea 623.000 de tone (ă 1000 kg.)

Până la finea anului 1915, parcul vapoarelor engleze, în luptă cu submarinele germane, a pierdut 1.300.000 tone.

Pe de altă parte, costul construcției vapoarelor de războiu, face în termen mediu:

în Germania	2300 franci de tonă.
Anglia	2400 franci de tonă.
Franța	2500 franci de tonă.
Statele-Unite	2600 franci de tonă.

Socotind numai 2300 franci de tonă, rezultă că pierderea vapoarelor engleze, până la finea anului 1915, atinge cifra de 3 miliarde franci.

— Ceea-ce echivalează bugetul României pe 5 ani (ă 600 milioane lei).

— Interesele de 4 la sută a celor 3 miliarde, dându-ne suma respectabilă de 120 milioane la an, ar putea susține 12.000 de școale populare câte cu 10.000 de franci anual, (pentru 4 puteri didactice și toate trebuințele materiale).

Gavr. Todlea.

Paserile și războiul.

S'ar părea că paserile nu au nimic de-a face cu războiul oamenilor. Impărații lor nu s'au atașat nici puterilor centrale nici antantei, nici au trimis ultimite, nici nu s'au pregătit de războiu. Și totuși sufer și ele cruzimile războiului și sunt răpite cu forța și duse în front.

Să nu mai amintim de bietele rândunele și cocostârci, cari și-au zidit în zilele de pace cuibul pe la casele oamenilor și cari deodată cu dărâmarea caselor au rămas fără nici un adăpost. Pierderile îndurate de ele sunt fără îndoială mai mici decât a oamenilor. Aici amintim numai paserile, cari au stat direct în slujba armatei.

S'a observat încă cu un an mai înainte de izbucnirea războiului, că paserile au un simț deosebit de desvoltat pentru toate mișcărilor din aer. Noi nu simțim dacă zboară ceva în aer, paserile simt. Găinile, pentru cari nu este tot una dacă deasupra lor și a pușcilor lor rotește uliul și vulturelul, simt

în depărtare de 5 klm. văslitul lin al penelor din aripi. — Tot așa porumbii și alte paseri. Este deci prea natural, ca omul a cercat să traga folos din acest simț al paserilor, și le-au dresat ca să anunțe sosirea aeroplanelor dușmane. Dresarea se face după vechea metodă didactică: cu biciul. Când se apropie un aeroplan dușman, biciuiesc pe nevinovatele studente aripate. De frica biciului de câteori simt apropierea unui aeroplan încep să sară neliniștite, să țipe și să ceară ajutor dela aeroplanele noastre, cari se ridică întru întimpinarea celor dușmane.

Bombele cu gazuri asfixiante sunt deasemeni arme teribile căci, când încep oamenii să le simtă, este de cele mai multeori prea târziu să le înlăture efectul stricăcios. S'a constatat însă, că paserile simt în un mod miraculos atacurile cu gazurile asfixiante cu mult mai ușor și mai repede decât oamenii. Chiar paserile cari dormitează pe vre-o ramură se deșteaptă, sbor neliniștite în o parte și alta și tipă îngrozite, dând în acest fel de știre omului să se pregătească.

Este prea natural deci, că oamenii nu se pot astăzi lipsi în războiu de observările paserilor și le întrebunțează unde cere trebuința.

Dar cum s'au obicinuit oamenii cu starea de războiu, chiar așa se obicinuesc dela o vreme și paserile. În pădurile, în cari războiul ține de 2 ani de zile, paserile continuă vieța lor de mai înainte. În o scrisoare ce ne sosește de pe front, un ofițer ne povestește o scenă înduioșătoare a unei mame nefericite, care săptămâni de-arândul a cărat mititeilor ei, din un fag, așezat între tranșeele dușmane, tot ce le-a putut prinde cu gura și a putut duce în cioc. Cu sborul și truda aripilor sale a crescut 5 golași până i-a văzut feciori mari, cu pene lungi în aripi și în coadă. A eșit cu ei să-i învețe să isbească cu grăbile în aer. Și cum alerga ea de aici până acolo, intrîndu-și nu cumva să se prăbusească careva de pe nemurtele, un glon neghiob i-a răpus vieța și cei cinci orfani de mamă — pe tatăl lor l-au pierdut cu vre-o 3 săptămâni mai înainte — au ajuns „copiii companiei”. Și astăzi toți cinci trăiesc în jurul tranșeei și probabil nu-și pot da seama că pe lume poate fi altfel decât cum este astăzi.

Câmpul de luptă nu este lipsit de cântecul paserilor. Paserile nu se feresc de oameni mai mult decât în alte timpuri. Știu și ele că de astădată nu după ele se întinde pușca. Și dacă ar vor să fugă, unde s'ar putea duce?...
V. Stanclu.

INSEMNĂRI.

DI Dr. Ioan Lupaș membru al Academiei Române. — Academia Română a ales în ședința dela 18 Mai a. c. ca membru al secțiunii istorice, în locul regretatului canonic I. M. Moldovanu din Blaj, pe părintele protopop Dr. Ioan Lupaș din Săliște. Prin această alegere se apreciază munca neobosită, sârguință de albină a istoricianului, care ne-a dat până acum cele mai bune monografii și studii istorice ce s'au scris la noi. — Chiar prin pregătirile sale temeinice și speciale protopopul Săliștei se deosebește atât de mult de istoricianii noștri de până acum, și monografia marelui mitropolit Andreiu Baron de Șaguna, care este opera cea mai însemnată a părintelui Lupaș, va rămânea pentru toate vremurile un model de monografie istorică.

Felicităm pe dl Lupaș, pe cel mai tânăr membru al Academiei de științe, și ne bucurăm de cinstea ce ni-s'a făcut prin alegerea dsale în șirul nemuritorilor.

Precum aflu, alegerea părintelui Dr. Ioan Lupaș în sinul Academiei a fost proclamată cu unanimitate de voturi, bag-seamă nu a întrebat pe sinodul arhiepiscopesc din Sibiu.

A. Triteanu.

Tot în sesiunea Academiei din acest an a fost ales membru poetul G. Coșbuc în locul regretatului povestitor N. Gane.

Suplementul artistic alăturat la acest număr al revistei: „Părintele meu de este cu puțință lasă să treacă dela mine paharul acesta” este desemnul dlui Al. S. Iorga.

CONCORDIA
ARAD.